

El topònim-antropònim «Torell/Torrell» Observacions lingüístiques i històriques

RAMON VIDAL I PINELL - VICENÇ COLOMER I TORRELL

A la primera edició de la *Gran Enciclopèdia Catalana* (vol. 14, 1980) consta el topònim tarragoní *Torell*. A causa de trobar-se en final de línia, podia interpretar-se com un error material de separació de síl·laba: *To(r)-rell*. La suposició queda desfeta a la segona edició de la GEC, on es transcriu el mot complet *Torell*.

La *Gran Geografia Comarcal de Catalunya* (vol. VII, 1982) refereix els fogatges del Tarragonès des de 1380 al 1787, en el requadre dels quals aquell mot consta com *el Torell*, mentre que a l'interior del text aquest terme es transcriu tres cops com a *Torrell*. El mateix volum, concretant-se al territori d'Altafulla, precisa dues zones geogràfiques amb l'idèntic topònim: els «*Clots de Torrell*» i «*la quadra de Torrell*». Referit a Vinyols (Baix Camp), aquest volum aporta això: «*en el segle XIV hi vivia la família blasonada dels Torrell... L'actual casa del comú és l'antiga Casa Torrell, després Folc, del XVI, amb una torre de defensa adossada construïda per ordre de Francesc Torrell el 1560*». La GGC de Catalunya, doncs, opta pel terme *Torrell*.

Joan Coromines, en canvi, opta per la discutible grafia «*Torell*», de la qual dissentim raonadament. Per aquest motiu en proposem la rectificació: demanem que en futures edicions la GEC substitueixi el *Torell* pel **Torrell**, car creiem que el gran filòleg aquí no l'encerta. A continuació de la posició de Coromines, proposem l'argumentació nostra basada en diferents textos, establint la forma *Torrell* tot refusant *Torell*.

El Torell

Joan Coromines assumeix aquesta forma —amb la pronúncia de vibrant simple— a *Onomasticon Cataloniae* (VII, 298b): «*El Torell*,

antiga quadra del terme de Tarragona». Es fa difícil d'acceptar un topònim, i posterior antropònim, que significa: «segment de tronc, deriv. del ll. *torus*, protuberància en una peça de fusta», ni que en algun cas arribés a significar «protuberància en el terreny, en un múscul» etcètera (Coromines, *DECLC* VIII, 595^a). Quan el poble —el poble senzill medieval— designava noms de lloc, ho feia de manera entenedora i amb termes no especialitzats; segons aquest criteri, quan els documents es refereixen rectament a un topònim i s'hi contraposa un possible sentit *difficilior*, aquest topònim no ha d'interpretar-se amb el sentit *més difícil*, sinó que hi ha de prevaler la lectura *més fàcil* i òbvia. A nivell popular i del record dels vivents, mai no s'ha sentit dir «el Torell», sempre «el Torrell». Per davant de l'ortografia medieval que en algun cas posava *Torel*, mereix més fe, doncs —àdhuc en el cas d'aquesta darrera grafia—, la interpretació prosòdica *Torrell* (reforçada pel fet que en la majoria dels casos s'escrivia *Torrell*).

D'altra banda, ja el mateix Coromines en un altre lloc remet *Torrell* a *torre*: «*Torrell, atorrellat. V. Torre*» (*DECLC* VIII, 628^a). Efectivament, enfront de *el Torell*, pronunciat amb vibrant simple i de significat botànic, trobem el topònim *el Torrell*, pronunciat, doncs, amb vibrant múltiple i amb la significació originària de torre. vegem-ne les fonts bibliogràfiques.

El Torrell

Josep Iglésies i Fort, autor de *Els fogatges de 1365-1370*, transcrivia l'any 1962 la forma i el significat del topònim en qüestió, incloent en aquest treball el fogatge de 1378 del qual esmenta: «*Lo Torrell de les dites faldes*»; i comentava: «*las cifras atribuidas a la ciudad incluyen las localidades situadas en lo que se llamaba "les faldes de Tarragona", que se extendían hasta el actual municipio de Botarell, situado a veinticinco kilómetros de los muros urbanos de Tarragona, incluyendo una gran parte de la comarca del Camp*» (p. 63). Els noms originals que ell cita no es presten a cap confusió, car en aquest lloc distingeix acuradament els topònims amb vibrant múltiple dels topònims amb vibrant simple; així escriu, d'una banda, «*Lo Torrell*» i, de l'altra, «*Los Pallaresos, Botarell, Mas de Moreta (sic —o de Moretó), Barenys*».

En el text dels fogatges de 1414, de Jordi Morelló i Baget —*El fogatjament del 1414 als pobles de la comarca del Camp de Tarragona* («*Mis. Tex. Med.*», núm. 7, 1994, 591-628)—, surt dues vegades l'antropònim «*Ramon Torrell*» referit a la població d'Alió.

El fogatge de 1553 de Josep Iglésies (publicat el 1979) transcriu, aquí amb variants, el topònim en qüestió: tres vegades «*Torrell*», tres vegades «*Torell*»; però, a l'índex, que és on l'autor dóna precisament el sentit de la grafia que usa, escriu «*Torrell*», mentre que als altres llocs transcrivía en cada cas la grafia que trobava: *Torell/Torrell*. S'hi transcriuen també dos antropònims amb les grafies: «*Joan Torrell*», «*Pere Torel*».

A propòsit d'aquest darrer cognom —*Torel*—, el mateix Coromines dóna, de fet, més d'una pista per interpretar el terme «*torell*»; és en el cas concret que l'escriu amb una *r* però duent el signe fonètic de vibrant múltiple -r ˙.- com en: «*es tur˙ió des Cap (de Barbaria)*» (DECLC VIII, p. 627a), que cal pronunciar, doncs, com a «*es Turrió*», al costat de «*Torricó, Torrelló, torrall, torrellat*» i, més concretament, els ja esmentats «*Torrell, atorrellat, V. Torre*». I el mateix cal dir de l'altre topònim «*Mas Torel, documentat mansum Torel l'any 1079 (Baraut, Trespunts I, 10.24)...*» del mateix Coromines (*Onomasticon* VII, 298b). Si, doncs, en alguna citació antiga constava «*el Torell*», caldria pronunciar *el Torrell* —tal com dirimint tot dubte ho fa tota la població corresponent a les antigues falde de Tarragona.

Els sotasignats coincidim plenament amb la interpretació que, de *Torrell*, dóna Laureà Pagarolas i Sabaté, a *L'aristocràcia al Baix Camp. El llinatge Torrell, Folc i Nicolau 1484-1984* (Centre de Lectura, Reus, 1984), on diu (p. 19): «*Torrell és la forma masculinitzada de Torrella (torreta), topònim certament comú del Principat i, en concret, al Camp de Tarragona*» (veg. F. de B. Moll, *Els llinatges catalans*. Mallorca, 1982, 159-281). En efecte, el diccionari Moll, vol. X, 1980, estableix —contràriament a Coromines: «**Torrell**: Llinatge existent a Armentera, etc. Etimologia: forma masculinitzada de Torrella».

Cal fer constar que a l'ampla rodalia tarragonina (Alt Camp) existeixen també **els Torrells** (tampoc aquí *els Torells*), topònim que consta al recentíssim *Atles topogràfic de Catalunya 1: 50 000* (2, 91: coord. 363 4573).

Així, doncs, com a derivació del topònim *Torrell* tenim l'actual antropònim *Torrell* originat a l'àrea tarragonina, com ara el del conegut escriptor «*Torrell de Reus*». És aquesta una última reflexió a propòsit de Coromines: hauria pogut adonar-se que, si hagués sigut original i autèntica la forma botànica del topònim *Torell*, hauria donat l'antropònim *Torell* (com hem transcrit, es troba rarament *Torel*, però aquesta forma arcaica indica precisament que el mot estava en formació: si de *Torel* va passar a *Torell*, també aquella

grafia podia llegir-se inicialment com a *Torrell*, segons el que hem raonat del terme que Coromines escriu «*es tur'ió*» i transcriu amb el sentit de «*es turrió*»).

En tot cas, els estudis genealògics particulars de la família Torrell, fets a l'Arxiu de l'Arquebisbat de Tarragona i a l'Arxiu Històric Comarcal de Valls sobre les poblacions de Mont-ral, Alcover i l'Albiol —amb posteriors estudis comparatius estesos a descendents situats a Barcelona—, confirmen, fins al moment present i de manera ininterrompuda del 1600 ençà, la grafia *Torrell*, mai *Torell*.